

ДОМІНАНТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

Резюме. Розглянуто тенденції інвестиційної активності в Україні, проаналізовано динаміку надходження прямих іноземних інвестицій, висвітлено напрями посилення зацікавленості інвесторів у контексті подолання кризових явищ у вітчизняній економіці.

The summary. Consider trends in investment activity in Ukraine, analyzed the dynamics of foreign direct investment, highlights areas of increased investor interest in overcoming the crisis in the domestic economy.

Ключові слова: економічна криза, інвестиційна активність, іноземні інвестиції.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та часткового подолання кризових явищ у світовому економічному просторі дедалі більшої ваги набуває пошук нових напрямів здійснення інвестицій, базований на зниженому ризику за прийняттого рівня прибутковості. Одним із таких шляхів є нарощування обсягу інвестицій у країни, які успішно подолали фінансову кризу та ілюструють позитивні макроекономічні показники на світовій арені. Тенденції вітчизняної економічної діяльності частково ілюструють такі показники, а, отже, і можуть сподіватися на фінансові вливання з боку українських та зарубіжних інвесторів. Враховуючи вищезазначене, висвітливо тенденції інвестиційної активності та проаналізуємо детермінанти інвестиційного клімату в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інвестиційних ресурсів та інвестиційного клімату приділяється значна увага з боку теоретиків і практиків. Серед вітчизняних науковців необхідно виокремити праці І. Бланка, М. Білик, О. Болховітінової, О. Василика, А. Загороднього, І. Зятковського, В. Клочко, М. Олексієнка, С. Онишко, В. Панченка, А. Пересади, А. Фукса. Значну увагу вивченню даної проблеми приділено також у роботах російських економістів І. Балабанова, В. Белоліпецького, В. Будаєва, А. Гінзбурга, Є. Кантора, А. Кайгородова, С. Ленської. Помітне місце у розробленні цих проблем займають дослідження західних учених Є. Бріггема, Р. Брейлі, О. Ланге, М. Міллера, В. Солтера, Р. Дж. Хікса, У. Шарпа та ін. Однак попри актуальність згаданої проблематики наявні публікації недостатньо висвітлюють дані питання, що зумовлює подальше вдосконалення наукових підходів у цій площині.

Метою статті є комплексне дослідження інвестиційної активності на мікро- і макrorівні та виокремлення факторів впливу на неї у кризовий та посткризовий періоди.

Виклад основного матеріалу. За своєю економічною суттю інвестиційний клімат є акумулятором умов інвестування, тобто включає рівень економічної свободи, політичну складову, економічні макропоказники в частині ВВП, розміру інфляції, обсягу інвестицій в основний капітал, ступінь розвитку реального сектора економіки, рівень безробіття тощо. Основою для нарощування інвестиційних ресурсів є рівень економічної свободи, який характеризує розвиток вільної конкуренції, індивідуальну довіру між усіма контрагентами на ринку, рівноправність відносин та повну відповідальність за результатами своєї діяльності. Економічну свободу характеризує індекс, значення якого у межах 0–49,9 констатує пригнічений стан свободи, 50–59,9 свідчить про переважну її відсутність, 60–69,9 – це помірна свобода, 70–79,9 – вільний стан, 80–100 – високий рівень свободи. Проаналізуємо рівень вітчизняної економічної свободи (табл. 1).

Таблиця 1

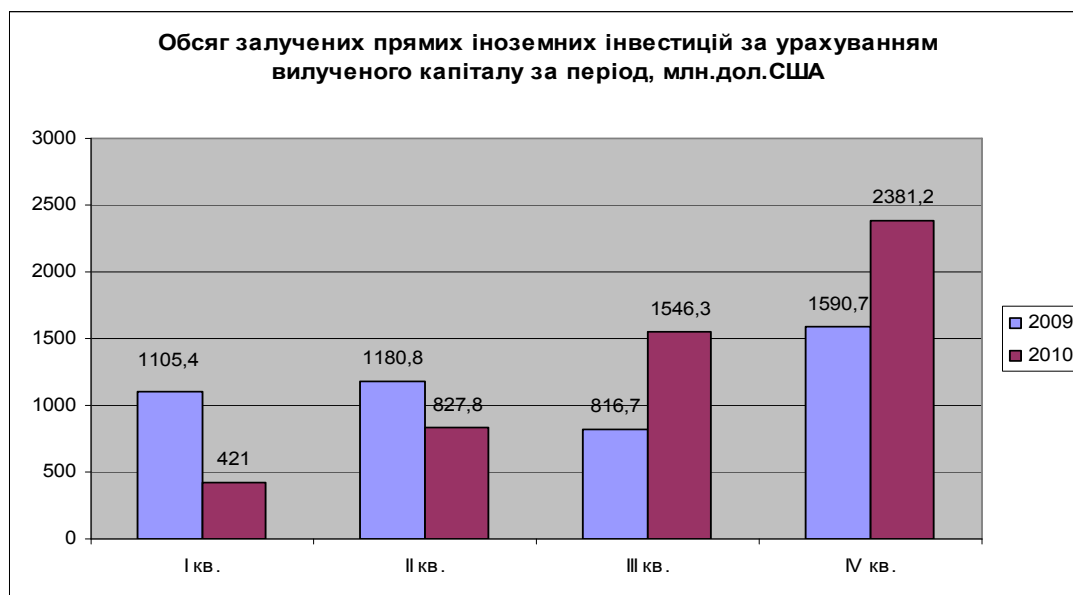
Рівень економічної свободи України у 2005–2011 рр. [5]

Показники	Загальний бал	Свобода бізнесу	Свобода торгівлі	Фіскальна свобода	Державні витрати	Монетарна свобода	Інвестиційна свобода	Фінансова свобода	Права власності	Свобода від корупції	Свобода праці
2005 р.	55,8	55	76,2	83	78,6	76,2	30	50	30	23	55,8
2006 р.	54,4	43,1	77,2	90,2	75,8	72,9	30	50	30	22	53,2
2007 р.	51,5	43,6	77,2	83,6	53,2	68,4	30	50	30	26	52,8
2008 р.	51	44,4	82,2	79	43	69,9	30	50	30	28	53,1
2009 р.	48,8	40,5	84	77	39	68,1	30	40	30	27	52,4
2010 р.	46,4	38,7	82,6	77,9	41,1	61,2	20	30	30	25	57,7
2011 р.	45,8	47,1	85,2	77,3	32,3	63,2	20	30	30	22	50

Як ілюструють дані таблиці 1, рівень економічної свободи впродовж 2005–2011 рр. характеризується зниженням загального показника із 55,8 у 2005 р. до 45,8 у 2011 р., що свідчить про негативні тенденції у вітчизняній економіці, які проявляються нездоланністю корупції, зниженням фіскальної свободи, навіть, незважаючи на прийняття Податкового кодексу, непослідовними реформами в економіці, неефективною судовою системою, непрозорістю витрачання бюджетних ресурсів, та зумовлює зниження рівня інвестиційної активності та інвестиційної привабливості держави.

Поряд із цим варто зазначити про позитивні індикатори стабілізації вітчизняного економічного життя: це – поступове відновлення економічного зростання в частині нарощування ВВП на 4,2% у 2010 р. порівняно із 2009 р., зменшення кількості зареєстрованих безробітних, стримування інфляції за рахунок збільшення внутрішнього виробництва, квотування Україною власного експорту, притік депозитів фізичних осіб, відносна стабільність на валютному ринку. Така ситуація дозволяє стверджувати про поступове відновлення докризових економічних показників та демонструє міжнародним експертам й іноземним інвесторам здатність України вже найближчим часом закріпити позитивну динаміку економічного зростання.

Відповідно, в 2010 р. спостерігається приріст прямих іноземних інвестицій (рис. 1).

Рисунок 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну у 2009–2010 рр. [5]

Як свідчать дані рисунка 1, у 2010 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 5,99 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 106% від обсягу надходжень за попередній рік (на 351,4 млн. грн. більше, ніж у попередньому році). Приріст прямих іноземних інвестицій у IV кварталі 2010 р. з урахуванням зменшення капіталу склав 2,3 млрд. дол. США, що у 1,5 раза більше показника за відповідний період 2009 р. Хоча це і є позитивною тенденцією, однак Україна залишається на периферії інвестиційних потоків, зважаючи на світову фінансову кризу та внутрішні дестабілізаційні явища (криза ліквідності, банківської системи, нестабільність національної грошової одиниці, висока вартість запозичень).

У цілому приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці тощо за 2010 р. становив 4,66 млрд. дол. США, що складає 108,5 % від рівня відповідного періоду попереднього року (табл. 2).

Таблиця 2

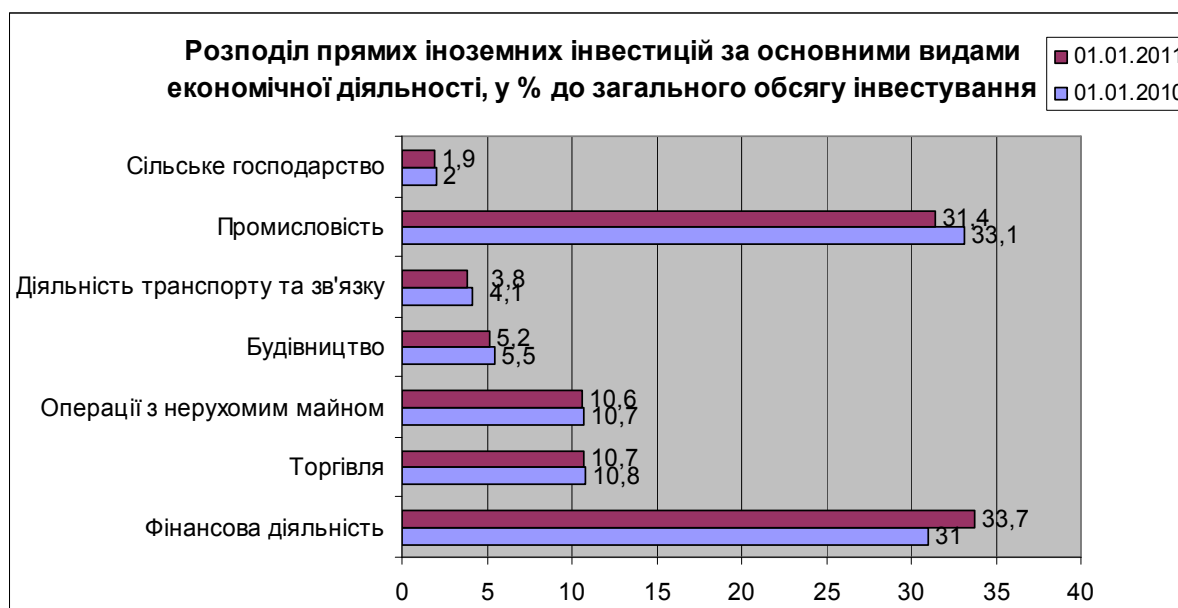
**Приріст прямих іноземних інвестицій в економіку
України у 2005-2010 рр. [5]**

Показники	2005	2006	(%)*	2007	(%)*	2008	(%)*	2009	(%)*	2010	(%)*
Приріст ПІІ в економіку України в рік, (млн. дол. США)	7843,1	4717,3	60,2	7935,4	168,2	6073,7	76,6	4289,9	70,6	4655,0	108,5

* Приріст у % до попереднього року.

Дані табл. 2 засвідчують, що станом на 01.01. 2011 р. загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну (кумулятивно), з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці склав 44,7 млрд. дол. США, що у розрахунку на одну особу становить 978,5 дол. США. Варто зазначити, що домінуючими країнами-інвесторами є Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Франція, Сполучене Королівство, Швеція, Віргінські Острови, Британські та Сполучені Штати Америки. Це дозволяє констатувати про «повернення» вітчизняного капіталу, адже Кіпр, Віргінські Острови є офшорами.

В контексті дослідження варто зауважити, що на підприємствах промисловості зосереджено 31,4% загального обсягу прямих інвестицій в Україну, у фінансових установах – 33,7%, що свідчить про зацікавленість іноземних інвесторів у швидкому отриманні прибутку, а не у розвитку промислового виробництва та забезпеченні економічного зростання. Приріст іноземного капіталу у 2010 р. спостерігався на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність, у сумі 2,6 млрд. дол. США, промисловості – 0,8 млрд. дол. США, операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг і надання послуг підприємцям – 0,5 млрд. дол. США, а також на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 0,4 млрд. дол. США (рис. 2).

Рисунок 2. Динаміка розподілу прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності у 2009–2010 рр. [5]

Отже, як свідчать результати проведеного аналізу, вітчизняна інвестиційна активність характеризується пролонгованим згортанням інвестиційних проектів. Часткове її зростання відбувається тільки завдяки заходам щодо проведення Євро-2012 та державній підтримці даних проектів. Основними причинами виникнення проблеми низької інвестиційної активності є:

- несприятливі умови інвестування, індикаторами яких є політична нестабільність, недосконале законодавство щодо захисту прав власності, декриміналізація деяких статей Кримінального кодексу, які фактично легалізували рейдерство, прогалини у Податковому кодексі щодо адміністрування податкових платежів, законодавча неврегульованість у Земельному кодексі, пов'язана в основному із мораторієм на продаж земельних ділянок, «надмірна увага» з боку контролюючих органів до здійснення підприємницької діяльності;

- недостатня державна підтримка інвестиційної діяльності, неналежна система підготовки програм і проектів для державного інвестування;

- нерозвиненість інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;

- відсутність правових засад та дієвих механізмів державно-приватного партнерства в інвестуванні;

- нерозвиненість ринку венчурного капіталу;

- висока ціна позикових ресурсів

- низький рівень економічної свободи.

В той же час варто зазначити, що підписання зони вільної торгівлі з Євросоюзом та існуючі партнерські зв'язки у Митному союзі зумовлюють пошук стратегічних інвестиційних партнерів та пришвидшення реалізації заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату в Україні. Відповідно, з метою забезпечення досягнення оптимального варіанта розвитку інвестиційної діяльності в Україні та її активізації необхідно:

1) покращення інвестиційного клімату; створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки через удосконалення законодавства, спрямованого на активізацію інвестиційної діяльності;

2) стимулювання залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій шляхом надання податкових преференцій та пільг;

3) удосконалення методології розроблення та оцінювання інвестиційних проектів, розбудова системи державного інвестування за такими напрямками:

– державна підтримка реалізації інвестиційних програм і проектів в інфраструктурних та базових секторах економіки;

– державна підтримка інвестиційних програм і проектів, направлених на розвиток експортоорієнтованих та імпортозамінних виробництв;

– державна підтримка реалізації середньо- та довготермінових інвестиційних проектів, спрямованих на створення високотехнологічної конкурентоспроможної продукції;

– державна підтримка інвестиційних програм і проектів, направлених на розвиток об'єктів електроенергетики, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії;

4) розвиток інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури, а саме:

– створення та забезпечення ефективного функціонування державної інвестиційної компанії, фонду кредитних гарантій та інших інститутів розвитку;

– становлення та розвиток індустрії прямого інвестування та венчурного капіталу;

– створення умов для залучення інвестицій на ринках капіталу (консолідація фондових бірж; посилення захисту споживачів інвестиційних послуг; створення центрального депозитарію цінних паперів та системи клірингу та розрахунків, здатних забезпечити мінімізацію ризиків при виконанні угод з цінними паперами);

5) забезпечення ефективності та прозорості функціонування механізмів державно-приватного партнерства (концесії, спільна діяльність, угоди про розподіл продукції тощо);

6) підвищення рівня економічної свободи в частині фіскальної свободи, державних витрат і монетарної свободи.

Висновки. Одночасна реалізація перелічених заходів дозволить Україні, незважаючи на кризові процеси в економічному та політичному житті, залишитися привабливою для іноземних інвесторів, а, отже, отримати усі перспективи вийти із числа країн, які розвиваються, у когорту високорозвинених. Адже, володіючи значним внутрішнім ринком, розгалуженим промисловим і сільськогосподарським потенціалом, природними ресурсами, а також вигідним геополітичним розташуванням, Україна може і повинна стати одним із провідних реципієнтів інвестиційних ресурсів.

Використана література

1. Детьок, Т.В. Інвестиційний клімат України [Текст] / Т.В. Детьок // Економіка і держава – 2010 №1. – С. 45–49.
2. Другов, О.О. Активізація інвестиційної діяльності в умовах росту в ній участі іноземних інвесторів [Текст] / О.О. Другов, О.С. Орловський // Регіональна економіка. – 2010. – №8 (44). – С. 198–204.
3. Потельнохов, Р.М. Інвестиційна привабливість економіки України [Текст] / Р.М. Потельнохов // Інвестиції: практика і досвід. – 2009. – №21 – С. 24–28.

4. Самойлова, Т.П. Інвестиції капіталу та інвестиційний клімат в Україні [Текст] / Т.П. Самойлова // Економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 95–100.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.